

† Τῆ αὐτῆ μέρα, μνήμη τῶν ὁσίων πατέρων ἡμῶν Νεκταρίου καί Θεοφάνους, τῶν Ἀψαράδων.

Οἱ Ἅγιοι αὐτάδελφοι ἱερομόναχοι Νεκτάριος καί Θεοφάνης ἦταν γέννημα καί θρέμμα τοῦ ἀρχοντικοῦ οἴκου τῶν Ἀψαράδων στή Ἰωάννινα, ἕναν οἶκο πού διεδραμάτισε σπουδαῖο ρόλο στή ζωή τῆς Ἡπειρωτικῆς πρωτεύουσας.

Ἀρχικά τό ἐπώνυμο ξεκίνησε ὡς Ὁψαρᾶς 154 καί σημαίνει τόν ἰχθυοπώλη, ἀπό τό ὄψον-ὄψαριον-ψάρι 155. Ἀπό τή διαλάληση τῶν ἰχθυοπωλῶν [ὁ ψαρᾶς] κατά φωνητική ἀλλοίωση προῆλθε τό [ἀψαρᾶς] καί ἐξ αὐτοῦ καί τό ἐπώνυμο Ἀψαράς. Ἀργότερα ἀπό τό ὄψαρᾶς προῆλθε τό ὁ ψαρᾶς.

Ἐντονη εἶναι παρουσία καί ἀνάμειξη μελῶν τῆς οἰκογένειας τῶν Ἀψαράδων στή πολιτικά πράγματα τῆς Ἡπείρου, κατά τή διάρκεια τῆς ἐξουσίας τοῦ Σέρβου Δεσπότη Θωμᾶ Πρελιούμποβιτς (1366-7/1384). Ἀναφέρεται ὁ Μιχαήλ Ἀψαράς «ἄνδρας ἐπίβουλος, καταδότης καί φαῦλος», τόν ὁποῖο ἐτίμησε γιά τίς ὑπηρεσίες του ὁ τύραννος μέ τό ἀξίωμα τοῦ πρωτοβεστιάριου. Μετά τή δολοφονία τοῦ Πρελιούμποβιτς, ὁ Μιχαήλ Ἀψαράς συλλαμβάνεται, τυφλώνεται καί κατόπιν ἐξορίζεται. Ἀντίθετα ὁ συγγενής του Θεόδωρος Ἀψαράς καλεῖται ὡς σύμβουλος ἀπό τή χήρα τοῦ δυνάστου Μαρία Ἀγγελίνα Παλαιολογίνα καί «...ἐντίμως τόν ἀποστάτην θάπτουσι καί τόν ἀδελφόν αὐτῆς τόν βασιλέα Ἰωάσαφ εἰσφέρουσιν...».

Οἱ δύο Ὅσιοι ἐγεννήθησαν στή Ἰωάννινα, στή τέλη τοῦ 15ου αἰῶνος μ.Χ. Οἱ ἴδιοι ξεκινοῦν τήν αὐτοβιογραφία τους ἀπό τή στιγμή πού ἀφιερώθηκαν στόν Θεό, χωρίς νά κάνουν καμία μνεία γιά τήν ἀρχοντική καταγωγή τους, τήν ἀνατροφή, τή μόρφωση καί τήν περιουσία τους. Οἱ γονεῖς τους καί οἱ τρεῖς ἀδελφές τους ἐנדύθηκαν τό μοναχικό σχῆμα καί κατοικοῦσαν σέ κάποιο κελλι κοντά στό χωριό τοῦ νησιοῦ. Τό ὄνομα τῆς τρίτης ἀδελφῆς τῶν Ὁσίων πιθανότατα εἶναι Μαγδαληνή 156.

Οἱ δύο αὐτοί ἀδελφοί Νεκτάριος καί Θεοφάνης, οἱ Ἀψαράδες, ἔλαβαν μία ἀξιόλογη γιά τήν ἐποχή τους παιδεία στήν περίφημη μονή τῶν Φιλανθρωπινῶν ἐπί γουμένου Μακαρίου Φιλανθρωπινου. Ὅμως, τά πλούτη, δόξα, ἰκανή μόρφωση ἐστάθηκαν ἀδύνατα νά νικήσουν τή θεϊκή τους ἀγάπη. Σέ πολύ νεαρή λικία, οἰστρηλατημένοι ἀπό τό θεῖο ἔρωτα, κατέφυγαν στό μοναχισμό ξεκινώντας ἀπό τήν Ἡπειρωτική πρωτεύουσα καί δικαιώνοντας τό χαρακτηρισμό της ὡς «Μοναχοπόλεως». Τό ἱερό μοναχικό σχῆμα περιεβλήθησαν κατά τό 1495 ἀπό κάποιον Ὅσιο γέροντα, Σάββα ὀνομαζόμενο († 3 Φεβρουαρίου). Κοντά του ἔμειναν δέκα ὀλόκληρα χρόνια, στό ἀσκητήριό τοῦ Τιμίου Προδρόμου τῆς Νήσου τῶν Ἰωαννίνων μέχρι τήν κοίμησή του, στίς 9 Ἀπριλίου 1505, συλλέγοντας τούς καρπούς τῆς συχαστικῆς ζωῆς.

Μετά τήν κοίμησή τοῦ πνευματικοῦ τους πατέρα Σάββα ἀνεχώρησαν γιά τό Ἅγιον Ὄρος, στήν ἀστείρευτη πηγῆ τοῦ ἀναχωρητισμοῦ, γιά νά ἀντλήσουν νέα στηρίγματα γιά τήν κατοπινή τους μοναχική πορεία. Στό «περιβόλι τῆς Παναγίας» ἔγιναν δεκτοί ἀπό τόν πρῶτον οἰκουμενικό Πατριάρχη Νήφωνα Β΄, ὁ ὁποῖος ἐμόναζε στή μονή Διονυσίου μετά ἀπό τήν τρίτη ἐκλογή του τό 1502.

Κατά τό διάστημα τῆς σύντομης παραμονῆς τους στή μονή Διονυσίου ἐζήτησαν καί ἔλαβαν ἀπό τόν ἀγιασμένο καί φωτισμένο πνευματικό τους καθοδηγητή, Πατριάρχη Νήφωνα, «ὄρο καί κανόνα μοναχικῆς καταστάσεως». Ἐφοῦ μέ τή διδασκαλία του ἐκπλήρωσε τίς ἐπιθυμίες τους καί μέ τήν ἀγαθή καρδιά του τούς ὄπλισε μέ τά ἀπαραίτητα ἐφόδια γιά τήν πνευματική τους σωτηρία, τούς συμβούλεψε νά ἐπιστρέψουν στό κελλί τῆς μετανοίας τους, συνεχίζοντας ἐκεῖ τούς ἀσκητικούς ἀγῶνες τους.

Ἐπακούοντας στίς παραινήσεις καί στίς ἐντολές τοῦ Πατριάρχου Νήφωνος, πού ἐστάθηκε γι' αὐτούς δεύτερος πνευματικός πατέρας, καί μέ τήν ὑπόσχεση ὅτι δέν θά παρέκκλιναν ἀπ' ὅσα τούς παρήγγειλε, ἐγύρισαν στό κελλί τους, στό νησί τῶν Ἰωαννίνων.

Ἐπειδή ὁμως τό εὐρῆκαν κατελιμμένο ἀπό κάποιους κοσμικούς ἄρχοντες, οἱ ὁποῖοι μάλιστα προέβαλαν καί κτιτορικά δικαιώματα ἐπάνω του, ἀναγκάστηκαν νά τό ἐγκαταλείψουν γιά δεύτερη φορά. Κατέφυγαν στά ἐνδότερα μέρη τοῦ νησιοῦ, ὅπου εὐρῆκαν, κατά τήν ἐπιθυμία τους, τόπο κατάλληλο γιά συχία καί ἄσκηση, κοντά σέ κάποιο ἄλλο μισοερειπωμένο καί ἔρημο συχαστήριο, ἀφιερωμένο στόν Ἅγιο Παντελεήμονα. Αὐτό ἦταν κτισμένο σέ μία σπηλιά, ἐπάνω ἀπό τή λίμνη, ὅπου τά νερά της εἶχαν εἰσχωρήσει μέσα στήν κοιλότητα τοῦ βράχου σχηματίζοντας μία πελώρια «Γούβα», ὅπως τοπικά ὀνομαζόταν.

Πρὶν πολλά χρόνια εἶχε ἀγιάσει στόν τόπο αὐτό ἕνας περίφημος γιά τήν ἄσκησή του ἐρημίτης, ὁ Ἄντωνιος. Δέκα ὀκτώ χρόνια εἶχε μείνει ἐγκλειστος στό κελλί καί εἶχε προικισθεῖ ἀπό τόν Θεό γιά τήν πολλή του καθαρότητα μέ διορατικό χάρισμα.

Εὐθύς ἀμέσως ἐπισκέφθηκαν καί ἔλαβαν ἀπό τόν Μητροπολίτη Ἰωαννίνων τήν εὐλογία του καί τήν ἔγγραφη ἄδειά του γιά τήν ἀνέγερση νέου συχαστηρίου. Γιά περισσότερη ἀσφάλεια ἐζήτησαν καί τήν ἔγκριση τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριάρχου Παχωμίου Αὐ (1503-1504, 1504-1513). Ἐκεῖνος μέ ἰδιόγραφο πατριαρχικό γράμμα του ἐστήριξε τίς προσπάθειές τους, ἐνισχύοντάς τους μάλιστα μέ τή διαβεβαίωση, ὅπως ἔκανε καί ὁ Μητροπολίτης, ὅτι κανένας δέν θά τούς ἐμπόδιζε στό θεάρεστο ἔργο τους.

Ἐφοῦ ἐξασφάλισαν τήν ἀπαιτούμενη ἄδεια καί ἔγκριση, προχώρησαν ἀμέσως στήν ἀνέγερση ναοῦ καί στό κτίσιμο κελλιῶν. Ἡ κτιτορική δημιουργία στήν πράξη ἀποδείχθηκε ἕνας μέγας καί κοπιαστικός ἀγῶνας. Ὅλη τήν μέρα οἱ Ὅσοι ἐδούλευαν νά κόψουν ἕνα μεγάλο τμήμα τοῦ βράχου, νά γεμίσουν μέ χῶμα καί πέτρες τή γούβα, γιά νά ἀρχίσουν κατόπιν τό κτίσιμο. Τελικά κατά τό 1506/1507 ἀνήγειραν μέ προσωπικά τους ἔξοδα τό ναό τοῦ Τιμίου Προδρόμου καί μαζί μ' αὐτόν, σέ σύντομο χρονικό διάστημα, ἐπερατώθηκε καί ἀνέγερση τῶν κελλιῶν καί τῶν λοιπῶν ἀπαραίτητων οἰκοδομῶν.

Οἱ ἱερομόναχοι Νεκτάριος καί Θεοφάνης ἦταν κτίτορες ἐνός ἀκόμα μοναστηριοῦ. Μετά τήν ἀνέγερση τῆς μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου στό νησί, ἀνήγειραν γιά τίς ἀδελφές τους καί τούς γονεῖς τους τό μοναστικό συχαστήριο τοῦ Ἁγίου Νικολάου στό Λεπενό.

Ἡ ἱερά μονή Ἁγίου Νικολάου Λεπενοῦ μέ τή διαθήκη τῶν κτιτόρων ἐκκληροδοτήθηκε στήν ἱερά μονή Βαρλαάμ. Αὐτήν τήν ἐχρησιμοποίησε ἀπό τά μέσα τοῦ 16ου αἰῶνος μ.Χ. ὡς Μετόχι καί ὡς κατάλυμα σταθμεύσεως τῶν διακονητῶν Βαρλααμιτῶν, πού ἐφρόντιζαν τά κτήματα τῶν Ἀψαράδων στήν Οὐσδίνα.

Ἡ πορεία τους συνεχίσθηκε μέ δοκιμασίες. Ἡ τελευταία ἐπίθεση ἐναντίον τους ἦταν πιό ἐπώδυνη. Τά βέλη δέν προέρχονταν ἀπό τούς ἀλλόπιστους Τούρκους, ἀλλά ἀπό αὐτούς τούς ἴδιους τούς ἐκκλησιαστικούς καί κοσμικούς ἄρχοντες τοῦ τόπου, γιά λόγους τούς ὁποίους, ὅπως ἀναφέρουν στήν αὐτοβιογραφία τους, δέν ἠθέλησαν νά κοινοποιήσουν.

Βλέποντας λοιπόν ὅλη αὐτή τή δοκιμασία, τόν πόλεμο καί τήν κακία τῶν ἐχθρῶν νά αὐξάνεται ἦλθε στό νοῦ τους συμβουλή τοῦ ἀγιορείτη γέροντός τους, τοῦ Ἀγίου Νήφωνος, πού προορατικά τούς εἶχε πεῖ· «Ὅταν καταλάβῃ ὑμᾶς πειρασμός, μή ἀντιστῆτε αὐτῷ, ἀλλά ἀναχωρήσατε ἐν μοναστηρίῳ καί εἰρηνεύσετε».

Πράγματι μετά ἀπό τέσσερα περίπου χρόνια παραμονῆς στους στά Ἰωάννινα ἐγκατέλειψαν ὀριστικά πιά τή νεόκτιστη μονή τους καί μετέβησαν κατά τό 1510/11 στους μετεωρίτικους βράχους ἀναζητώντας ἐκεῖ τή νέα ἐστία γιά τήν ἀσκητική τους τελείωση.

Τούς ἐδόθηκε ἀπό τούς πατέρες τῆς Σκήτης τοῦ Μεγάλου Μετεώρου ὁ στύλος τοῦ ἱεροῦ Προδρόμου, ὅπου καί παρέμειναν γιά ἑπτά χρόνια.

Ἡ στενότητα ὁμως τοῦ βράχου καί τό ἀνθυγιεινό κλίμα ἀπό τούς δυνατούς ἀνέμους δέν τούς ἐπέτρεψε νά παραμείνουν περισσότερο ἐκεῖ. Γι' αὐτό καί ἐστράφησαν στήν ἀναζήτηση καταλληλότερου χώρου. Ἀπό τό πλῆθος τῶν μετεωρίτικων βράχων τούς εἴλκυσε περισσότερο ἓνας πλατύς καί εὐάερος λίθος, συχαστικός καί ἀρκετά εὐρύχωρος, κατάλληλος γιά κατοικία, ὁ ὁποῖος ὀνομαζόταν τοῦ Βαρλαάμ. Ἡ ἐπωνυμία αὐτή ἦταν παρμένη ἀπό τόν πρῶτο ἐρημίτη-οἰκιστή, πού ἐσκαρφάλωσε καί ἐγκαταβίωσε στήν ἀπάτητη αὐτή κορυφή.

Στό βράχο λοιπόν τοῦ Βαρλαάμ, ὁ ὁποῖος ἦταν ὀλοκληρωτικά ἔρημος καί ἀκατοίκητος πρῖν ἀπό πολλά χρόνια, οἱ δύο Ὅσιοι ἀνέβηκαν καί ἐγκαταστάθηκαν μέ τήν ἄδεια τοῦ Μητροπολίτου Λαρίσης Βησσαρίωνος καί τοῦ τότε καθηγουμένου τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Μεγάλου Μετεώρου τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1517/18.

Ἀμέσως μετά τήν ἀνάβασή τους στό βράχο ἄρχισαν τίς οἰκοδομικές τους ἐργασίες, γιατί δέν σώζονταν τίποτε ἀπό τά παλαιότερα κτίσματα. Ἀφοῦ ἔκτισαν μερικά πρόχειρα κελλιά γιά κατοίκηση, πρώτη τους δουλειά ἦταν νά ἀνεγείρουν τόν τέλεια ἐρειπωμένο ναό. Ἀπό τό παλαιό ἐκκλησάκι, πού ὁ ἐρημίτης Βαρλαάμ εἶχε ἀφιερῶσει στους Ἀγίους Τρεῖς Ἱεράρχες, ἐσώζοντο μόνο μερικά ἐτοιμόρροπα τμήματα ἀπό τό Ἅγιο Βῆμα, πού ἐξυπηρετοῦσαν τίς θρησκευτικές τους ἀνάγκες γιά ἀρκετό καιρό.

Γι' αὐτό, μέ ἀνεξάντλητους σωματικούς κόπους καί ταλαιπωρίες, μέ τήν ἀμέριστη συμπαράσταση τῶν Ὁσίων ὑποτακτικῶν τους, Βενεδίκτου καί Παχωμίου, οἱ ὁποῖοι ἦταν ἀπό τήν ἀρχή μαζί τους, καί μέ τή Χάρη τοῦ Θεοῦ, προχώρησαν στήν ἐκ βάθρων ἀνέγερση τοῦ ναοῦ.

Γιά περισσότερα ἀπό τριάντα χρόνια ἀπαρασάλευτη ἐφύλαξαν τήν ἀκολουθία τῶν θείων ὕμνων καί προσευχῶν, τήν ὀλονύκτια ἀγρυπνία τῶν Κυριακῶν, καθῶς καί κάθε ἄλλης δεσποτικῆς ἐορτῆς ἢ καί μνήμης μεγάλου Ἀγίου, ἐνῶ κατά τίς ὑπόλοιπες μέρες τῆς ἐβδομάδος τό ἡμισυ τῆς νυκτός τό εἶχαν ἀφιερῶσει στή δοξολογία τοῦ Θεοῦ. Ἡ δέ καθημερινή τους δίαιτα ἦταν ὑπερβολικά ἀσκητική καί ἀδιάπτωτη.

Τό 1542 έθεμελίωσαν τό ναό τῶν Ἀγίων Πάντων. Στίς 17 Μαΐου τοῦ 1544 μέρα Σάββατο, τήν ένάτη βυζαντινή ὥρα ὁ ναός τῶν Ἀγίων Πάντων ὀλοκληρώθηκε.

Ἐν τῷ μεταξύ, ὁ Ὁσιος Θεοφάνης εἶχε ἤδη δέκα μῆνες ἀσθενής στό κρεβάτι καί ἐξαντλημένος ἀπό τήν ἀσθένειά του εὕρισκόταν στά πρόθυρα τοῦ θανάτου του. Καί, ἐνῶ ὅλοι οἱ συμπαραστεκόμενοι ἀδελφοί καί πατέρες γύρω του ἔκλαιγαν καί ἐθρηνοῦσαν καί μέ μάτια δακρυσμένα ἔψελναν τόν κατανυκτικό Παρακλητικό Κανόνα, ἔγινε ἕνα θαῦμα. Ξαφνικά ἕνα ὑπέρλαμπρο καί διαυγέστατο ἀστέρι εἶχε σταθεῖ πάνω ἀπό τό κελλί τοῦ Ὁσίου καταλάμποντάς το μέ ὑπερκόσμιο φῶς! Μέ τή δύση τοῦ λίου ψυχή τοῦ Ὁσίου Θεοφάνους μετέστη στίς αἰώνιες μονές. Ταυτόχρονα ἔσβησε καί τό ὑπερφυσικό ἀστέρι, σημεῖο τῆς ἀμέτρητης δόξας πού τόν περίμενε στήν οὐράνια πολιτεία. Ἐξι χρόνια ἀργότερα, δεύτερη μέρα τῆς Διακαινησίμου, στίς 7 Ἀπριλίου τοῦ 1550, ἀναπαύθηκε καί ὁ Ὁσιος Νεκτάριος. Ὁ τάφος τους καί τά ἅγια λείψανά τους, τό δεξί χέρι τοῦ Ὁσίου Νεκταρίου καί τό ἀριστερό χέρι τοῦ Ὁσίου Θεοφάνους μέ ἄφθαρτο τό δέρμα ἐπί τῶν ἁγίων ὀστέων τους, ἀποτελοῦν πηγή δυνάμεως γιά τούς ἀδελφούς τῆς μονῆς καί τούς εὐλαβεῖς προσκυνητές.